

Edebiyatımızda Kaside-i Münferice Geleneği ve Ebu Bekir Kânî'nin Manzum Kaside-i Münferice Tercümesi ^a

İlyas Yazar ^b

Özet

Belli bir amaçla söylenmiş, üzerine düşünülmüş, gözden geçirilmiş şiir manasında terim anlamıyla kullanılan kaside, Arap edebiyatında ortaya çıkmış ve oradan İran ve Türk edebiyatlarına geçmiş bir türdür. Arap edebiyatında pek çok örneği olan bu tür eserlerden İslam âleminin ortak duygu ve düşüncelerini terennüm edenlerinin geçen zamana nispetle sadece Araplara mahsus kalmadığını, tüm Müslümanların ortak malı haline dönüştüğü tarihsel açıdan da bilinen bir gerçektir. Bu tür eserlerden biride XI. yüzyılda yaşamış olan Tunuslu meşhur âlim ve şair İbnu'n-Nahvî'nin "el-Kasidetü'l-Münferice" adlı kasidesidir. Yüzyıllardır İslam dünyasında özellikle sıkıntı ve darlık içinde bulunanlar tarafından okunmasının bir gelenek haline dönüşmesiyle karşılık bulan kasidenin başta Arap, İran ve Türk olmak üzere müşterek İslam edebiyatlarında pek çok şerhi, tahmisi, taştiri ve taklitleri bulunmaktadır. Kaside-i Münferice'nin manzum tercümelerinden birisi de XVIII. Yüzyıl şairlerinden Ebu Bekir Kânî'ye aittir. Bu çalışmada Münferice Kasidesi ekseninde oluşan edebi gelenekten hareketle Ebu Bekir Kânî'nin manzum Kaside-i Münfericesi değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Kaside-i Münferice
İbnu'n-Nahvî
Ebu Bekir Kânî
İslâm Edebiyatı

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 12.10.2019
Kabul Tarihi: 13.03.2020
Doi: 10.18026/cbayarsos.632360

Kaside-i Münferice Tradition in Turkish Literature and Translation of Abu Bakr Kânî's verse Kaside-i Münferice

Abstract

It is a poetry of praise, which is sung for a certain purpose. It is a genre that emerged in Arabic literature and passed on to Iranian and Turkish literature. It is known that some of the kasides, which have many examples in Arabic literature, form a common language of poetry in Islamic literature. One such work is XI. It is the poem named al-Kasidetü'l-Münferice sung by Ibn'n-Nahvî, the famous Tunisian scholar and poet who lived in the 16th century. It has been read by those who have been in distress and stenosis in the Islamic world for centuries and its reading has become a tradition. Kaside-i Münferice has many commentaries, prediction, stone and imitations in the common Islamic literature, especially in Arabic, Iranian and Turkish. One of the verse translations of Kaside-i Münferice is XVIII. It belongs to Abu Bakr Kânî, one of the 18th century poets. In this study, the translation of Abu Bakr Kânî's verse Kaside-i Münferice is emphasized on the basis of literary tradition formed on the axis of Münferice.

Keywords

Kaside-i Münferice
İbnu'n-Nahvî
Abu Bakr Kânî
Islamic Literature

About Article

Received: 12.10.2019
Accepted: 13.03.2020
Doi: 10.18026/cbayarsos.632360

^a Bu makale Haluk İpekten Anısına Düzce Üniversitesi tarafından düzenlenen Klâsik Türk Edebiyatının Ses ve Anlam Dünyası Sempozyumunda sunulan sözlü bildiriden üretilmiştir.

^b Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, iyazar@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6784-289X

Giriş

Sözlükte kastetmek, niyet etmek, yaklaşmak anlamlarında Arapça “kasada” kökünden türemiş bir kelime olup bir kişiyi övmek ve genellikle karşılığında yardım istemek için yazılan şiirlerin adı olan kaside, ilk defa Arap edebiyatında ortaya çıkmış, oradan Fars ve Türk edebiyatlarına geçmiş bir türdür. Hem bir nazım şekli hem de bu nazım şekliyle yazılan türün adı olarak da bilinen kasidenin gerek biçimsel gerekse muhteva açısından standardize edilmiş bir forma sahip olduğu malumdur. Arap edebiyatında yazılmış, meşhur olmuş ve zaman içinde bütün Müslümanların ortak duygularını dile getirdiği için sadece Arapların değil her milletten Müslümanların ortak malı haline gelmiş başta Kaside-i Bürde olmak üzere Kaside-i Münferice, Kaside-i Bânet Su'âd, Kaside-i Tantarâniyye, Kaside-i Hamriyye, Kaside-i Tâiyye gibi bazı kasidelerin XIV. yüzyıldan itibaren Türk edebiyatında da manzum ve mensur şerhlerinin yazılmaya başlandığı ya da bu tür eserlere ilham vererek kaynaklık ettiği anlaşılmaktadır.

1. İbnü'n-Nahvî Hakkında

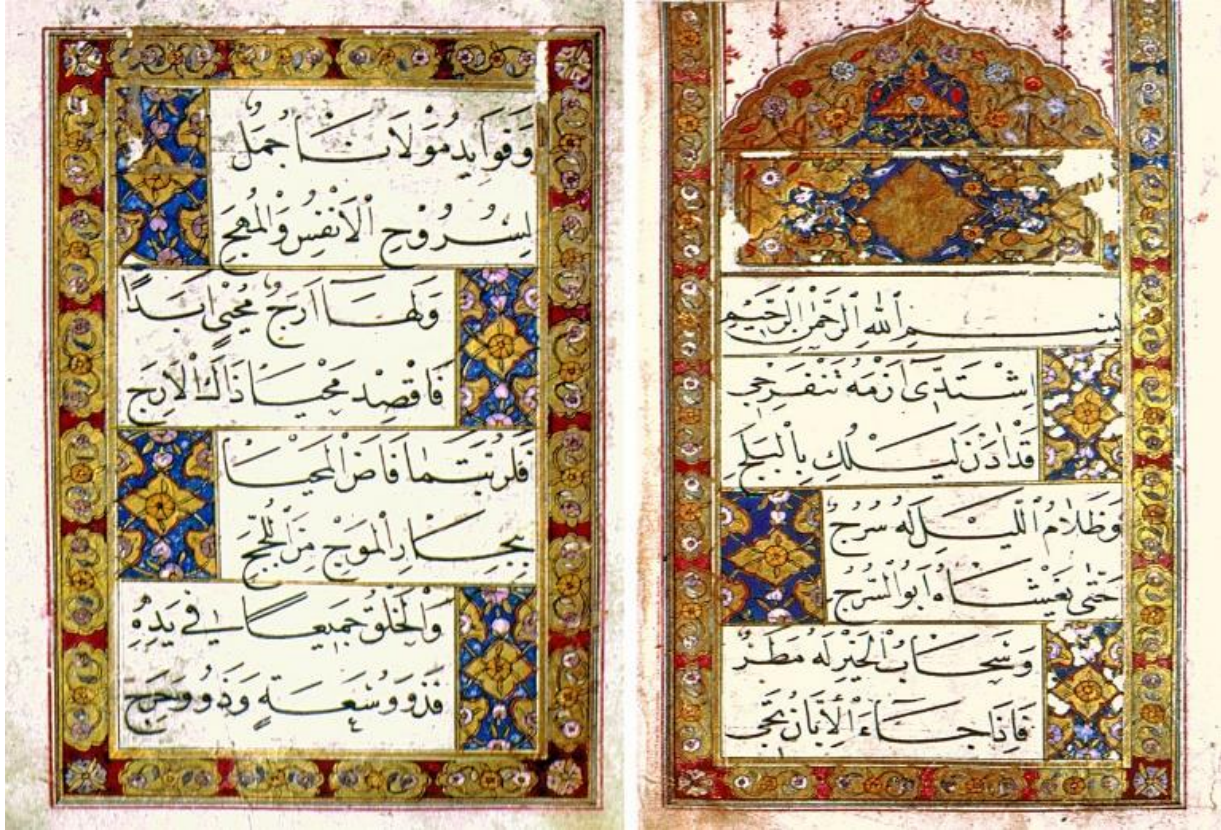
Çalışmamızın özünü teşkil eden Kaside-i Münferice de bu bağlamda Türk edebiyatında yakından tanınan ve üzerinde birçok Türkçe tercüme, şerh ve tahmis türü çalışmaların yapıldığı manzumelerden birisi olmuştur. Bu bakımdan öncelikle Kaside-i Münferice şairi İbnü'n-Nahvî'ye kısaca değinmek yararlı olacaktır. Tunuslu bir şair olan İbnü'n-Nahvî edebiyatçı, dilci, nahivci, kelimci, fakih ve mutasavvıf kimliğe sahip bir kişi olup tam adı Yûsuf b. Muhammed b. Yûsuf et-Tevzerî'dir. Künyesi Ebü'l-Fadl olmakla birlikte İbnü'n-Nahvî adıyla tanınmıştır. İbnü'n-Nahvî, Güneybatı Tûnus'ta bir şehir olan Tevzer'de 433/1041'de doğmuş, eğitimine Tevzer'de başlayarak Tevzer'in önde gelen şair, fıkıhçı ve hadis âlimlerinden Ebû Zekeriyâ Abdullâh b. Muhammed eş-Şakratisî'den dersler almış, ardından Tunus'un Safâkus şehrine giderek “el-Lahmî” adıyla maruf Alî b. Muhammed er-Rabaî'nin derslerine devam etmiştir. Bu dönemde el-Lahmî'nin “et-Tabsire” adlı kitabını istinsâh etmiş ve ondan Sahîhü'l-Buhârî'yi rivayet etmiştir. Nahvî'nin eğitim hayatına ilişkin olarak Kayravan'a da gittiği ve orada bazı âlimlerden ders alarak tahsil hayatını tamamladığı da rivayet edilmektedir. Nahvî, eğitim hayatını tamamladıktan sonra Tunus'ta nahiv dersleri vermeye başlamış, hayatının belirli dönemlerinde Sicilmase ve Fas'ta bulunmuşsa da büyük bölümünü Bicâye yakınlarındaki Benî Hammad Kalesi'nde geçirmiş ve 513/1119 tarihinde burada vefat etmiştir (Alzyout, 2013:4). İbnü'n-Nahvî'nin hacca gittiği ve bu arada Mısır'ı ziyaret ettiği de yazdıklarından anlaşılmaktadır (Elmalı, 2002: 39).

İbnü'n-Nahvî'nin tahsil hayatını tamamlamasından sonra kendisini ilme adanmış ve başta nahiv olmak üzere çeşitli dersler verdiği, derslerinden herhangi bir ücret talep etmediği, geçimini Tevzer'deki bir çiftliğin gelirinden temin ettiği, fıkıh konusundaki görüşleri ve içtihatlarıyla toplum nazarında temayüz ettiği, ilmi ve ameli açısından Gazâlî'ye denk görüldüğü ve bazı çevrelerce de keramet sahibi bir veli olduğuna inanıldığına dair hakkında yazılan kaynaklarda çeşitli bilgiler nakledilmiştir (Elmalı, 2002: 40).

2. Eserleri

Kaynaklarda eserlerine pek değinilmemiş olan İbnü'n-Nahvî'nin kayıtlı iki eseri bulunmaktadır. Bunlardan biri Brockelman'ın bir nüshasının Berlin 3981'numarada kayıtlı

“el-Vasiyyet”; diğeri de bu çalışmamızla ilişkili bulunan “el-Kasidetü'l-Münferice” adlı eseridir (Elmalı, 2002: 40).

Resim1: İbnü'n-Nahvî'nin el-Kaşidetü'l-münferice'sinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp.,Reşid Efendi, nr.519/7)

(Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibnun-nahvi>)

3. Kaside-i Münferice

Kaside-i Münferice ile ilgili anlatılanlara ve aktarılan rivayetlere bakıldığında İbnü'n-Nahvî'nin Tevzer dışındayken zorbalardan tarafından malının gasp edilmesinin duyulması üzerine bu kasidenin inşad edildiği; kasidenin inşadından sonra da malını gasp eden kişinin o gece rüyasında birisinin süngü ile üzerine yürüdüğünü gördüğü ve “falancanın malını vermezsen seni öldüreceğim” dediğini, bunun üzerine uykusundan korkuyla uyanan kişinin gasp ettiği malı geri götürüp iade ettiğine dair anlatılar öne çıkmaktadır. Esas itibarıyla Allah'a teslimiyetin, bağlılığın ve O'na güvenin terennümü olan Kaside-i Münferice, başta tasavvuf çevreleri olmak üzere Arap ve İslam edebiyatlarında adından sıkça söz ettiren Ka'b b. Zühayr (26/645)'in Hz. Peygambere sunmuş olduğu Kaside-i Bürde'nin sahip olduğu şöhrete yakın bir üne kavuştuğu da ileri sürülmektedir (Elmalı, 2002:41).

3.1.Yayılmaması

Kaside-Münferice'nin halk nezdindeki itibarının giderek artması ve özellikle de dini-tasavvufi çevreler tarafından geniş kabul görerek bir vird şeklinde okunmaya başlanması gibi yaygın ritüeller sonucu kasidenin bazı dua mecmualarına girdiği de anlaşılmaktadır. Ayrıca kasidenin İsm-i A'zam'ı içerdiği ve dua niyetiyle okuyanın dualarının kabul olacağına yönelik

Edebiyatımızda Kaside-i Münferice Geleneği ve Ebu Bekir Kânî'nin Manzum Kaside-i Münferice Tercümesi

oluşan inanç silsilesi de bu bağlamdaki ritüelleri desteklemiş ve insanlar sıkıntılarından kurtulmak ve arzularına kavuşmak için Kaside-i Münferice okumayı âdet edinmişlerdir (Elmalı, 2002:41).

Kaside-i Münferice'nin yaygınlaşmasında âdet haline gelen yaklaşımlarla ilgili kasidenin önemli şârihlerinden İsmail Ankaravî de, büyük şafi âlimi ve fakihî İmam Takiyyüddin es-Sübkî'nin de kendilerine her hangi bir keder ve sıkıntı isabet ettiğinde bu kasideyi okuduğunu, ayrıca kendisine her hangi bir sıkıntı ya da bela isabet eden bir kimsenin maddi-manevi tam bir temizlik ile kırk kez bu kasideyi okuyarak yüce Allah'a dua ederse yüce Allah'ın onun duasını kabul edeceğini ve sıkıntı ve ihtiyaçlarını gidereceğini söyleyerek bu kasidenin okunmasını tavsiye ettiğini belirterek bizzat kendisinin görüştüğü birçok büyük zatın da bu kasidenin nice özelliklerinden ve faydalarından kendisine bahsettiğini, özellikle bu kasidenin güzel manalarına ve yüce nüktelerine vakıf olarak okuyan kimsenin gönlünün genişleyeceğini, derununun rahata kavuşacağını ifade etmektedir (Çakmaklıoğlu, 2017:465).

Kaside-i Münferice, ayrıca İslam mimarisinde de karşılık bulmuştur. Antalya Kaleiçi'nde XVII. yüzyıl başında Tekeli Mehmet Paşa tarafından tamamen kesme taş işçiliği ile yaptırılan camiinin işçilik ve estetik güzellikleriyle dikkat çekmesinin yanında diğer camilerden ayrılan en önemli özelliğinin iç ve dış pencere alınlıklarının çini panolarında yer alan ve kırk beytin tamamının yazılı olduğu Kaside-i Münferice metnidir (Atik, 2018:15).

Resim2: Atik, 2018:43-47

3.2. Özellikleri

el-ferec, *el-fütûh*, *el-münferice*, *ümmü'l-ferec*, *ba'de's-şidde* gibi adlarla da bilinen Kaside-i Münferice, *feilün* tef'ilesinin her beyitte sekiz tekrarından oluşan mütedarik (habeb) bahirle yazılmış toplam kırk beyitlik bir şiidir. Ancak şerh ve tercümelerinde beyit sayısının elliye kadar çıktığı da görülmektedir. Arapça ve Farsça şerhleriyle birlikte İstanbul (1290, 1302), Bombay (1299), Bulak (1303) ve İskenderiye (1304)'de birçok kez basılan kasidenin tercüme, şerh ve tahmisleri yapılmış, Türk edebiyatında da yakından tanınmış, müellifi bilinen ya da bilinmeyen birçok Türkçe tercüme, şerh ve tahmis türü çalışmalara konu olmuştur (Yıldırım, 2015: 89-92). Türkçe şerhleri arasında en meşhur olanı İsmail Rusûhî Ankaravî'nin yazmış olduğu *el-Hikemü'l-Minderice* adlı şerhidir (Çakmaklıoğlu. 2017:465). Ayrıca konuyla ilgili çalışmasında Hüseyin Elmalı da, Kaside-i Münferice bağlamında oluşan edebi gelenekle ilgili değerlendirmesinde Münferice kasidesinin 9 şerhi, 11 tahmisi yanında çok sayıda tercümesinin bulunduğundan söz etmektedir (Elmalı, 2002: 45-50).

İslam dünyasında mimariden edebiyata, şiire ve güzel sanatların farklı alanlarına kadar oldukça geniş bir yelpazede karşılığı bulunan ve insanların sıkıntılı anlarına ferahlık getireceğine inanılan Kaside-i Münferice'nin Türkçe manzum tercümelerinden biri de XVIII.yy. şairlerinden Ebu Bekir Kânî'ye aittir.

4. Ebu Bekir Kânî'nin Manzum Kaside-i Münferice Tercümesi

Ebu Bekir Kânî XVIII. yüzyılın nazım ve nesir sahasının önde gelen isimlerinden birisi olup 1712 yılında Tokat'ta dünyaya gelmiş, ilk eğitimini Tokat'ta tamamlayan şair, genç yaşta şiirle ilgilenmeye başlamış ve nükteli söyleyişleriyle adını duyurmuştur. Gençlik yıllarının bunalımlı dönemlerinde Mevlevi şeyhi Abdülahad Dede'ye intisap ederek 39-40 yaşlarına kadar Tokat Mevlevihanesine devam etmiştir. Şiirdeki asıl şöhretine 1168/1755'te Hekimoğlu Ali Paşa'ya kendisini kanıtlayıp onunla İstanbul'a gittikten sonra ulaşmıştır.

İstanbul'da önce Dîvân-ı Hümâyûn kaleminde eğitime başlamış ve kısa sürede eğitimini tamamlayarak "Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn" pâyesine sahip olmuştur. İstanbul'a gelmesinde katkısı olan Ali Paşa'nın 1755'te Silistre'ye gönderilmesi üzerine Paşa'ya eşlik etmiş ve onun hizmetinde bulunmuş, daha sonra Paşa'nın yanından ayrılarak Eflak, Rusçuk ve civar bölgeleri gezmiş, dolaştığı bölgelerde eşrafla dostluklar kurmuş, Ulah beylerinin kâtipliklerini yapmış, Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa'nın daveti üzerine 1782 yılında tekrar İstanbul'a dönmüş ve 1206/1791'de İstanbul'da vefat etmiştir (Yazar, 2010: 34-43). Başta Divan'ı olmak üzere Münşeat, Letaif ve Benâm-ı Havariyyun gibi eserleri de bulunan Kânî'nin manzum Kaside-i Münferice tercümesi divanında yer alan manzumelerden biridir.

Kânî Divanı'nda kâsâid bölümünde 22. kaside olarak yer alan Kaside-i Münferice 43 beyitten mürekkeptir. Nahvî'nin kasidesini manzum şekilde Türkçeye aktaran Kânî, kasidenin orijinaline üç beyit ilave etmiştir. İlave beyitlerin ilkinde Hz. Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için salât ü selam; ikincisinde hak yolunda canları ve mallarıyla mücadele edenler için dua; son beyitte ise sıkıntı ve elemelerden kurtulma niyazı ve Allah'ın yardımı talep edilmektedir.

Resim3: Köprülü, 475:30

5. Kaside-i Münferice'nin Muhtevası

Çalışmanın sonunda ek olarak transkripsiyonlu orijinal metni, manzum çevirisi ve dilî çevirisinin bir arada tablo halinde verildiği Kaside-i Münferice tercümesinde besmele ile başlanan kasidenin önce Arapça metni verilmiş, ardından her beytin altında kasidenin Türkçe tercümesi yapılmıştır. Ebu Bekir Kânî, Kaside-i Münferice tercümesini, kelime kelime olmamakla birlikte aslına uygun olarak yapmaya özen göstermiştir.

İşteddâezmetü teferrüci *Lâ-büd gam olur bir gün gidici* *Mutlaka gam bir gün gider ve*
Kad üzine leylüke bi'l-yelici *Gice soñuna gündüz gelici* *geceden sonra gündüz gelir*

beytiyle başlayan kasidenin manzum tercümesinde gam, sıkıntı, bela ve kederlerin mutlaka bir gün yok olup gideceğinden, her geceden sonra mutlaka gündüzün geleceğinden, karanlık gecelerin yıldızları olsa da sonunda güneşin doğacağından söz edilerek insanoğlunun yaşadığı zorluklara ve sıkıntılara karşı sabırla göğüs germesi gerektiğine işaret edilmektedir. Kâinattaki her varlık Allah'ın kudret elinden çıktığı için ona râm olunmalı, Allah'ın ikramlarının bolluğu, bereketli yağmurlar gibi ardı arkası kesilmeden devam etmektedir. Dünyaya tamah edilmemesi uyarısıyla asıl ahiret hayatının öne çıkarıldığı, dünya ve ukbânın alçak ve yüksek zıtlıklarıyla sunulmaktadır. Gönül pınarı taşıkça feyiz deryaları coşacağından nefsanî arzulardan sıyrılarak gönüllere girecek nimetlerin bolluğundan feyz alınmalıdır. İnsanoğlunun özüyle sözünün bir olması, yaptıklarının hesabını bir gün vereceği bilinciyle hayata sarılması, kendisine sunulan ilahi lütuflara mazhar olması, aklını kullanarak kâinatı anlamaya çalışması, amel-i salih ve takva ile dünya hayatına yönelmesi ve kulluğu arzulaması, zengin-fakir herkesin Allah'ın kudret elinde olduğu, her şeyin yaratıcısı ve sahibi olan Allah'ın dilediğini dilediğine verdiği, dilediğinden dilediğini aldığı ve bunun hikmetinin gereği olduğu bilinciyle kaza ve kadere rıza göstermenin akıllı kişilerin kârı olacağı, hidayet kapısının önemini bilmesi, ruhi olgunluğun ve ilahi derecelerin saadet kapılarını araladığı, amel-i sâlihe önem verilmesi ve gaflet uykusundan uyanılması, ibadet ve taatla nur ve zıyanın parladığı, insanın günahlarını düşünerek mahzun olması ve pişmanlıkla tövbe etmesinin önemi, Kur'an-ı Kerim'in manasının düşünülerek teheccüdlerde okunması ve Allah'ın emir ve yasaklarının anlaşılması ve yaşanması, nefis ve şeytana muhalefet edilmesi, asıl gülmenin ahirette fayda sağlayacağı ve bu yüzden de Allah'ın kitabı, Rasulünün sünnetine bağlı

kalmanın önemi üzerinde durularak Peygambere, ehline ve ashabına dua ve niyazla kaside sona ermektedir.

Kaside-i Münferice'nin manzum tercümelemleri yanında yapılan Türkçe şerhlerinde anlam dünyasına yönelik detaylı izahların yapıldığı da görülmektedir. Çakmaklıoğlu (2017) konuyla ilgili araştırmasında Münferice Kasidenin en meşhur şârihlerinden birisinin İsmail Rusûhî Ankaravî olduğunu belirterek Ankaravî'nin aslında ana konusu itibarıyla tasavvufi bir muhtevaya sahip olmayan Kasidetü'l-Münferice adlı şiiri şerh ederken sûfi kimliği ve tasavvufi eserleri şerh etmedeki mahareti sebebiyle şiire tasavvufi bir muhteva yerleştirdiğini belirtmektedir (Çakmaklıoğlu, 2017:473).

Nahvî'nin:	Kânî'nin
<i>Ve sehâbü'l-hayri lehâ matarun</i>	<i>Hayırlı olur yağmurlu bulut</i>
<i>Fe izâ câe'l-ebbânu teciyyin</i>	<i>Vaktiyle turur her şey gelici</i>

beytinden hareketle Ankaravî, zamanı geldiğinde rahmet yağmurlarının yağarak bütün canlıların sıkıntılarını giderip onlara hayat verdiği gibi manevi yağmurların da gönülleri rahatlatıp onlara hayat vereceğini tasavvufi bir yaklaşımla izah etmektedir. Manevi semadan kalplere inen füyûzâtın da sufilerce sembolik olarak yağmur olarak görüldüğüne işaret eden Ankaravî, insanın manevi idrak yetilerine ve latifelerine yönelik beş çeşit manevi yağmurdan söz etmektedir: Nefse yağın hidayet yağmuru itaat ve vefayı, lisana yağın fesahat yağmuru Allah'a şükür ve senayı, kalbe yağın azamet yağmuru sıdk ve safayı, ruha yağın ihlas yağmuru rü'yet ve likâyı, sırra yağın esrar yağmuru muhabbet ve şevk lütuflarını yeşertip büyütmektedir (Çakmaklıoğlu, 2017:469-470).

Sonuç

İbnü'n-Nahvînin Kaside-i Münfericesi ekseninde oluşan edebi gelenek bir bütün olarak değerlendirildiğinde kaside, İslam coğrafyasında yaygın kabul görmesinin sonucu olarak klasik Türk edebiyatında da ilgi çeken bir manzume olarak tanınmıştır. Kasidenin farklı dönemlerde çeşitli tercüme, şerh ve tahmislerinin yapılmış olması bu ilginin kanıtı niteliğindedir. Gam, gussa ve kederden kurtuluşa vesile olduğuna inanılan kaside ile ilgili oluşan geleneksel ritüellerin yaygınlık kazanmasındaki etkisi de göz önüne alındığında kasidenin dini mimari ve İslami edebiyatlardaki etki değeri giderek artmıştır. Farklı dönemlerde pek çok şair ve şârih tarafından da ele alınan kasidenin XVIII. yüzyıl şairlerinden Ebu Bekir Kânî tarafından da tercümesinin yapılarak divanında yer almış olması divan şairlerinin ortak İslam kültürüne sirayet eden mevzulara duyarlı oluşunun bir göstergesi olması açısından da ayrıca önem arz etmektedir.

Kaynakça

Alkan, Ercan (2012). "Es'ad Erbilî'nin Tercüme-i Kaside-i Münferice Adlı Eseri", Tasavvuf Dergisi, İstanbul, XXX, s. 151-172.

Atik, Necmi (2018). Antalya Kaleiçi Tekeli Mehmet Paşa Camii Münferice Kasidesi, İlahiyat Araştırmaları Dergisi, S.10, s.15-47

Edebiyatımızda Kaside-i Münferice Geleneği ve Ebu Bekir Kânî'nin Manzum Kaside-i Münferice Tercümesi

Çakmaklıoğlu, M. Mustafa (2017). "İsmail Rusûhî Ankaravî'nin El-Hikemü'l-Münderice fi Şerhi'l-Münferice Adlı Şerhi ve Tasavvufî Muhtevası", II. Uluslararası Hacı Bayram-ı Velî Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara: Kalem Neşriyat, s.2461-474

Durmuş. İ; Elmalı, H. (2000). "İbnu'n-Nahvî", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul: C.21, s.164.

Elmalı, Hüseyin (2002). "İbnu'n-Nahvî, el-Kasidetü'l-Münferice'si ve Tercümesi" Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, İzmir, XVI, s. 37-41.

Yazar, İlyas (2010). Kânî Dîvânı Tenkidli Metin ve Tahlil. İstanbul: Libra Yay.

Yıldırım, Yusuf (2015) "Salâhî-i Uşşâkî'nin Manzum Kaside-i Münferice Tercümesi", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. XIX, Sayı: 1 s. 88-108

EK-1: Kaside-i Münferice, Tercümesi ve Diliçi Çevirisi

Nahvî'nin Kaside-i Münfericesi	Kâfî'nin Kaside-i Münferice Tercümesi	Diliçi Çevirisi
1. İsteddâ ezmetü teferrüci Kad üzine leylüke bi'l-yelici	1. Lâ-büd gam olur bir gün gidici Gice şoñna gündüz gelici	1. Mutlaka gam bir gün gider ve geceden sonra gündüz gelir.
2. Ve zâlâmü'lleyli lehâ serecün Hattâ yeğşâhu Ebu's-Sereci	2. Muşlim gicede yıldızlar olur Şoñunda güneş oldu toğıcı	2. Karanlık gecelerin yıldızları olsa da sonunda güneş doğar.
3. Ve şehâbü'l-hayri lehâ maţarun Fe izâ cæ'l-ebbânu teciyyin	3. Hıyırılı olur yağmurlı bulut Vaqtıyla turur her şey gelici	3. Yağmur bulutlar hayırlı olur ve gelen her şey vakti geldiğinde durur.
4. Ve fevâidü mevlânâ cemelün Li-sürücü'l-enfüsi ve'l-mehici	4. Çokdur ni'amı Hakkıñ kim odur Nefsün gönülün yolın açıcı	4. Nefsin ve gönüllerin yolunu açacak Hakk'ın nimetleri çoktur.
5. Ve lehâ erecün maşyün ebeden Fa'şşud maşyen zâke'l-ereci	5. Şol büy-ı hayât gönülde olur Bul anı da ol dirlik bulıcı	5. İnsana dirlik ve huzur veren gönüldeki şu hayatın kokusunu bul.
6. Fe li-rabbetin mâ fâza'l-maşyâ Bi-buñhürî'l-mevci mine'llüceci	6. Çok kerre taşar gönül şuları Deryâlar olur feyzin dökici	6. Gönül suları çoğu zaman taşarak feyzin döküldüğü deryalar olur.
7. Ve'l-halku cemî'an fî yedihi Fe zû vâsi'atin ve zevü ahreci	7. Kudret yedine munkat kamusu Vüs'at bulıcı muhtâc olıcı	7. Gücü olan da muhtaç olan da hepsi Hakkın kudret eli karşısında boyun eğer.
8. Ve nezû lehüm ve tulû'ahüm Fe 'alâ derekin ve 'alâ dereci	8. Dünya diyilen alçağda olur 'Ukbâ diyilen yüce olıcı	8. Dünyaya tamah eden alçakta olurken ahireti önemseyen yüksekte olur
9. Ve me'âyişihüm ve 'avâkıbühüm Leyse fi'l-meşiyi 'alâ 'ıveci	9. Dünya işi hem 'ukbâ işi hem Egrülügiyle olmaz olıcı	9. Hem dünya hem ahiret işi eğrilikle bir arada olmaz
10. Hükümün nüsiyet bi-yedi hikmetin Şümme inteseccet bi'l-müntesici	10. Toğındı nizam üzere bu cihân Hikmet yedidür çün toğıyıcı	10. Yaraticının hikmet elinde olan bu dünya belirli kurallar üzerine kuruldu.
11. Fe-izâ ikteşadet şümme'l-'aracet Fe bi-muқтаşidi ve bi-mün'arici	11. Luţf eylese yâ kahr eylese ger Kendü talebüñle olur idici	11. Kişi yaptıklarıyla Hakkın ya lütfuna erer ya da kahrına uğrar.
12. Şehidet bi-'acâyibihâ hucacun Kâmet bi'l-emri 'ale'l-hucaci	12. Hikmetlerine şahid bu cihân Emriyle gelür yıllar geçici	12. Bu dünya yıllar geçse de Hakk'ın emriyle olan hikmetlere şahittir.
13. Ve rağıye bi-kazâi'llahi hacıyyen Fe 'alâ merküzetihî fe'aci	13. Çü kazâyâ rızâ 'âkil işidür Ol merkeze gir olma çıkıcı	13. Kazaya rıza göstermek akıllı kişilerin işidir, sen de onlardan ayrılma.
14. Ve izâ infetahat ebvâb-ı hüdü Fa'cel li-hazâinihâ velici	14. Fetğ olsa saña ebvâb-ı hüdü Gir gencine ol ta'cıl idici	14. Hakk'ın kapıları sana açılrsa o hazineye girmekte acele et.
15. Ve izâ eñâvelet nihâyetihâ Fahzer iz zâke mine'l-'araci	15. Dirsene ireyüm hikmet şoñuna Şağın ki aña yokdur irici	15. Hikmetin sonunu göreyim dersene ondan sakın, çünkü ona eren olmadı.
16. Li-teküne mine's-sebâki izâ Mâ ci'te illâ tilke'l-fereci	16. Ögdün al kim çünkü olasin Bu cây-ı rızâ üzere turıcı	16. Söylenenlere kulak ver ki bu rıza makamında kalıcı olasin.
17. Fe hünâke'l-'ayşü ve behcetühü Fe li-mübtehici ve li-müntehici	17. Takvâ yolına râhî olana Cennet aña mesken olıcı	17. Takva yolunun yolcusu olanın Cennet mekânı olur.
18. Fe-hici'l-a'mâlü izâ rekadet Fe izâ mâ heccet izâ tehici	18. Turrsa binegün yürüt 'amelün Sürdükce olur kuvvet bulıcı	18. Salih amellerine devam et ki duran bineğin yürümeye devam etsin.
19. Ve ma'âşıya'llahu semâcetühâ Tezdâde lezi'l-halkı's-semici	19. 'İşyâni iden pek çirkin olur Bed-ñıya odur şöhet virici	19. Kötü huylunun şöhetli olan isyandan uzak dur ki çirkin olmayasın.

Edebiyatımızda Kaside-i Münferice Geleneği ve Ebu Bekir Kânî'nin Manzum Kaside-i Münferice Tercümesi

20. Ve li-tâ'atihi ve şabâhatihâ Envâru şabâhîn mübtelici	20. Tâ'atda olan pek güzel olur Hürşid-i şubh oldur olıcı	20. Salih amel işleyen sabah güneşi gibi güzel olup daima parlar.
21. Men yahtabe hüre'l-huldî bihâ Yazferu bi'l-hûri ve bi'l-ğanici	21. Uçmağa irer tâ'atla kişi Hûruñ güzelin olur çoķıcı	21. Salih ameli olan Cennete kavuşur ve hurilerle birlikte olur.
22. Fe küni'l-marzıyyu lehâ tebķi Terzâhu ğaden ve tekünü neciyyi	22. Taķvâ ile sen olğil ki bugün Yarın olasın memdüh olıcı	22. Sen bugün takva ile Hakk'a yönel ki yarın övülen kişi olasın.
23. Vetlü'l-Ķur'âne bi-ķalbin zî-ħuznin Ve bi-şavtin fıhi şeciyyi	23. Ķur'an okı yanık dil ile Şavtuñ ola kim te'şir idici	23. Gönüllere huzur veren yanık sesinle içten Kur'an oku.
24. Ve şalâtü'lleyli mesâfetühâ Fe'zheb fıhâ bi'l-fehm veciyyi	24. Giceyle nemâz taķvâ yoludur Git gel o yola ol fehm idici	24. Gece namazı takvanın yoludur, manasını anlayarak devam et.
25. Ve te'emmelühâ ve me'ânihâ Te'ti'l-Firdevse ve teferici	25. Ma'nâsını fehm it ki olasın Firdevse girüp mesrûr olıcı	25. Okuduklarının manasını anla ki Cennete girip mutlu olasın.
26. Ve'srib tesnîme müferrecihâ Lâ mümtezicâ ve bi-mümtezici	26. Tesnîm meyini 'aynından içüp Her dürlüsünü hem ol içici	26. Cennet şarabının her türlüşünü kaynağından kana kana iç.
27. Medħu'l-'aklı'l-âyetihi hüďâ Ve hüve mütevellin 'anhu heciyyin	27. Memdüh-ı 'akıl toğrıca gider Mezmümü olur yoldan şapici	27. Akıllı, övülen kişi doğru yolda ilerler, akılsız kötü kişi yoldan sapar.
28. Ve Kitâbu'llahi riyâzetihi Li-'ukûli'l-ħalkı bi-münderici	28. Ķur'an'da cemî' eşyâ yazılı 'Aķla göredür ol añladıcı	28. Kur'an'da bütün her şey yazılı olup onlar akılla anlaşılabilir.
29. Ve ħıyâru'l-ħalkı hüďâtehüm Ve sivâhüm min hemeci'l-hemeci	29. Ħalkuñ eyüsü Ħaķķ yola gider Şol ğayrisidür hemcün hemeci	29. İnsanların iyileri Hak yolunda ilerlerken diğerlerinin bir önemi yoktur.
30. Ve izâ kunte'l-maķďâmi felâ Tecza'u fı'l-ħarbi mine'r-reheci	30. Çünkü olasın ceng-âver-i nefis Tozdan ğocınup olma kaçıcı	30. Nefsinin cengâveri olup mücadele edesin ve tozdan sakınıp kaçmayasın.
31. Ve izâ ebşarat menârı hedyin Fe'zħar ferden fevķa's-sebeci	31. Hâďi saña ger gösterse 'alem Ol münferiden aña çıkıcı	31. Eğer mürşit sana bir iz gösterirse, o izlerden birer birer doğru yolu bulasın
32. Ve izâ iştaķat nefsin vecedet Elemâ bi's-şevki'l-mu'teleci	32. Bir şeye nefes müştâķ ola ger Ol şevkle olur çok ğam görici	32. Eğer nefes bir şeyi arzulasa o şevkle çok gam ve elem görür.
33. Ve şenâyâ'l-hüsnâ zâħıķatün Ve tamâmu'z-zâħķi 'ale'l-feleci	33. Maħbüb yüzüne ger güle senüñ Dişler görine saña soñ ucu	33. Eğer dilber senin yüzüne gülerse dişlerinin ucu sana görünür.
34. Ve ğıyâbü'l-esrâri ķad icteme'at Bi-emânetihâ taħte's-şeceri	34. Esrâr-ı Ħudâ mestür u emîn Ğayrı kim ola anı içici	34. Hakk'ın sırları gizlenmiş ve emin olduğu için kim onu açık edebilir?
35. Ve'r-rengü yedümu li-şâħıbihi Ve'l-ħarķu yeşiru ile'l-hereci	35. Reng şâħıbini dâ'im ider ol Taħ'ı tîz olan oldı yancı	35. Renk daima sahibini işaret eder, keskin tabiatlı kişi her zaman zarardadır.
36. Şalavâtu'llahi 'ale'l-mehdiyyi El-Hâďi'n-nâse ile'n-neheci	36. Ħaķķdan şalavât ol hâďiye kim Ħaķķa bizi odur vaşl idici	36. Allah'ın rahmeti, bize doğru yolu gösteren Peygamberin üzerine olsun.
37. Ve Ebî Bekrin fı sîretihî Ve lisâni maķâlâtihi'l-leheci	37. Hem Ebî Bekr olsun kim odur Şıďķında kerâmet söyleyici	37. (Allah'ın rahmeti) Doğruluk ve cömertlik timsali Ebu Bekir üzerine olsun.
38. Ve Ebî Ħafş ve kerâmetihî Fî ķışşati Sâriyeti'l-ħaleci	38. Daħı 'Ömer'e k'oldur cebele Ya Sâriye'yi ismâ' idici	38. (Allah'ın rahmeti) Sâriye kıssasında kerameti zahir olan Ömer üzerine olsun.
39. Ve Ebî 'Ömerâ ve Zî'n-nüreyni El-müstâħyi'l-müstâħyi'l-behici	39. 'Osman'a daħı ki oldur o naķı Ħaşletde ħayâ ıssı olıcı	39. (Allah'ın rahmeti) takva sahibi, kendisinden hayâ edilen Osman üzerine olsun.

40. Ve Ebî Ḥasan fi'l-'ilmi izā Vāfī bi-seḥāibihi'l-ḥaleci	40. Daḡı 'Ali'ye kim ol velīye 'İlmi şuyına 'ālem ḡanıci	40. (Allah'ın rahmeti) ilmiyle ālemin kapısı ol veli Ali üzerine olsun.
41. Ve 'ale's-seḡḡine ve ūmmetiḡā Ve cemi'i'l-ālī bihim telici	41. Ḥasaneynine hem Fāḡma'ya Hep āline tā bize gelici	41. (Allah'ın rahmeti) Fatıma, Hasan, Hüseyin ve āli ashabi üzerine olsun.
42. Ve 'ale'l-aşḡābi bi-cümletihim Bezeli'l-emvāli me'a'l-meheci	42. Aşḡābına hep olsun ki olar Ḥaḡḡ yolına māl hem cān virici	42. (Allah'ın rahmeti) hak yolunda canlarını ve mallarını feda eden ashabi üzerine olsun.
43. Yā Rabbi bihim ve bi-'ālihim Ve 'accele'n-naşru ve bi'l-fereci	43. Yā Rabb olaruñ ḡürmetlerine Ta'cīlile vir naşru fereci	43. Ya Rabbi onların ḡürmetine bizlere yardım et ve sıkıntılarımızdan bizleri acilen kurtar.

EK-2: Kaside-i Münferice, Kânî Divanı Köprülü 475:30-32

اول شریف الذات توفی محروم صفات
 داود داد او ملک هم حاتم شیم
 سوز او زاندى ان اوزات درکام حقیق
 آن وهجبت و عترت و احساب و اشباب
 تا که خورشید جبرئیل سهر منصف
 تا که ماه طلعت آباه شبست صیام
 تا که صهبای شعاع مهر برج در نیک
 تا که برین خلوت سین اوزیه طلاف
 تا که انجم پیش و پس ندریما که کشاکش
 تا که انقاس صفا ایناس باد زندگ
 تا که سوس بزل که علم شترت برین نخل
 تا که کلک جوهری استلک توفی حیر
 بن سنک انصاف که وقف بیوی که کوه لر
 ماهوش بدر او که کوی منور ساز نوک

اسم کاکلک انبالک اولسون بیزال
 تا که حقیق نعمتی عالمده موفور اولور

ترجمه قصیده منفرجه

اشدنی از نه تفریحی
 لودیم او بود بر کون کیدنجی
 وظلوم اللیل لها سریح
 مظلم کجه ده بلذرا اولور

هر مورش آنک توفیق موزنا اولور
 معنی معنای کرمی خلقه مجر اولور
 تا که دورک فلک بر شوق مقود اولور
 ایلک محفوظ هر اشدک اول محمد اولور
 خرمین نوار درج الجوهر و زرد اولور
 افق لعلین تنق کردون اوزده
 مریح روح ساغر فغفور و کافر اولور
 خوش نولوکوی بر جید و روشن اولور
 شاه اورنک برینه لشکر موفور اولور
 قالب فرسوده نه نشه و کافر اولور
 لثرایله صیت زبان خام هام نشود
 وقف تنظیم اما فی کساک عور اولور
 حفتک دست و زین لطفه موفور اولور
 مروه ماه مریح انبالک نولونور اولور

دنیایا ایلمک با بیلیم
 کجه صوکنه کوندن کلاینجی
 حتی یغشاه ابوالسرح
 صوکنه کونش اولدی طویغنجی

دنیایا ایلمک با بیلیم
 کجه صوکنه کوندن کلاینجی
 حتی یغشاه ابوالسرح
 صوکنه کونش اولدی طویغنجی

دنیایا ایلمک

چوقصناره رضا عاقل ايشيدى
 واذا انفتحت ابواب هدى
 فتح اولسه سكا ابواب هدا
 واذا حاولت نها يترسا
 ديسين ايرن هم حكمت صوكنه
 ليكون من استباق اذا
 اوكله ال ايم هوكنم اولسين
 فهناك العيش وبهجتته
 تقوى يورنه راهى اولنه
 فرج الاعمال اذا ركدمت
 طورسه بتكلم يورت عمالك
 ومصاصيتمه سما جنهنا
 وعصيان ايك جركين اولور
 ولطاعتت وصيبا حتها
 طاعتت اولكوك كوزل اولور
 من تحطيم حور الخلد سما
 او جماعه ايرد طاعتت كشي
 كمن المرضي لها بتقى
 تقوى له سن اولعل كوكون
 واتل القران يعقب ذى حركه
 فران اوقى يا فخر اول ايله

اوله مكرن كير اوله چيتمى
 فاجل لمن انها ورج
 كير كنجينه اوله يعجل ايدى
 فاحذر اذا ذاك من العرج
 صاقين كم اكا يوقدر ايرى
 ماجت الى تلك الفرج
 بوجاى رضا اولور طوري
 ظلي اراج و لمن اراج
 جنت اكا مكن اولى
 فاذا ما هجت اذا اراج
 سوروكم اولور حوت بولجى
 تزاد لى الخاق الشبح
 بر حويه اولور شهرت بولجى
 الازر صباح مبدل
 حوز شيد صبح اولور ايدى
 يظفر بالخور وبالغنى
 هورك كوزلين اولور قوتى
 ترضا ه غدا وتكون بحى
 يارين اوله سين مدوح ايدى
 وبصوت فيه شبح
 صوتك اوله كيم نايز ايدى

وصدرة

وصدرة البيل سسا فترا
 كيمه ايله نماز تقوى يوليدر
 وتأتا لها ومعانيها
 معنا رينى فم ايت كم اوله
 واشرب تشنيم مغزها
 تشنيم بينى عيندك ايجوب
 مدح العقل الاتيه هدى
 ممدوح عقل طوغزنج كيدر
 وكما بالله ربا فنته
 قر اجمع اشيا يازلى
 دخيار الخلق هدا ترم
 خلقك اوسى حتى يوك كيدر
 واذا كنت المقدم فلا
 چونكه اوله سين جنك اولور
 واذا ابصرت سنا هدى
 هادى سكا كوكوسترسه علم
 واذا انشاقة نفس و جرت
 برشيه نفس شتاق اوله كور
 و ثنايا الحسنات حكة
 محبوب يوزريكه كركوله سنك
 و ثنايا الاسرار قد اجتمعت

فاذهب فيها بالفهم وحج
 كت كل ايدوله اول فم ايدى
 تاتى الفردوس ونفترج
 فردوسه كيروب سرمد ايدى
 لامتمزجا و متمزج
 هر دو لوسى هم اول ايجوب
 وهو متول عنه هج
 مذمومى اولور يولك صليجى
 لعقول الخلق بمدح
 عقله كور در اول اكل ايدى
 وسوا هم من هج الرج
 شول غزيبيد در هج ايدى
 تجرع فى الحرب من الرج
 توردك قوموب اوله تاجى
 فاظهر ضرا فوق الفج
 اول سفرا اكا يقيقى
 الما بالثوق المعتام
 اول شوقله اولور حوقه كورجى
 و تمام الفطك على الفيلج
 ويشكر كورينه سكا صول ايدى
 بامانها تحت الشرح

اسرار خدا مستور ما بین
والرفق یروم لصاحبه
رفق صاحبی و ائم ایدر اول
صلوات الله علی المهدی
حقوق صلوات اول همامیم
والی بکر فی سیر شه
هم ای بکره اولی کیم اودر
والی حفص و کرامته
دخی عصمه کالدر جمله
والی عمر و زکی النورین
غنا ز دخی کاولد اولی
والی حسن فی العلم انا
دخی علی به کیم اول ولی به
دخی السبطون و ائمتا
شینه هم فاطمه به
دخی الاصحاب بجملام
اصحابه هب اولی کیم اودر
یادتی بهم و با الهام
یادتی اولد اولی کیم
تغیبه فی نص و شریح
قصیدک در بیان فقدان صدق

مسبح اوله ده سیمای وظای صدق
انسان بیایان کاک شمله کلکد
ای کیم شیمی سود الخروهند
دوش کوشه دوشی دوشیک دور
بیلیم بودورده می پوس دخی اول
خلقه یانه وادش بودورده
طوبما بودیقینارده ایدر ترک دور
کدیه جز مالانک نکا نخی بوسق
طوبیین آداسک آنک نکا نخی
بلکه تون کولی اوبه علی ایدر خفا
بیشی زانده کور کور دیکر یوق
دوشیه چلنک یاور اهدا اوغزیه
اما سوزا اسند صدقن اولد
زینا آئی قائل بیلور کور ایدر
الایم لک آدیی صدقته قوری
زیرک صدقته بی برجم عظیم یوق
جمع ایلیم کورونی ناعه محش
هب غنظن نکا می اولور این دوش
ثقلت کورده مجلس اصحاب غزوه
ادمان هم دوش بتر در دوشاری
چالک ایلر ایدر بروه ناسون مشک

منجد اوله م و اله و جمل صدق
جه چاییش بکره بود اول صدق
قانی زه ده لطف شکر صدق
هیرت کورده کم سرک صدق
هب بوی اوی شکر بریشک صدق
کودده کدی می مهم بها صدق
غزیتلر اولد نایب اوظان صدق
بیلسک نه دورنله مهان صدق
طوبما بودی مولیه اوسط صدق
کدیه بر ایلورده نه نهان صدق
طوبشی کچی بیما بیما صدق
دوشه شوقنا سمدرد اوظان صدق
بروجهم ایلارینه شایا صدق
شاق برین ایلر ایدر اعدا صدق
برجام کوشوروی اوعی صدق
بن سکر و نکا کوروشا صدق
برکن اولد ایلد بریش صدق
بک شوره دیندر عیال بیگ صدق
خلقه ایلد مرد کراچان صدق
هر کیمکه ایدر صدق اول صدق
کیرس اله هب و کربان صدق

کوشه، دامان صدق